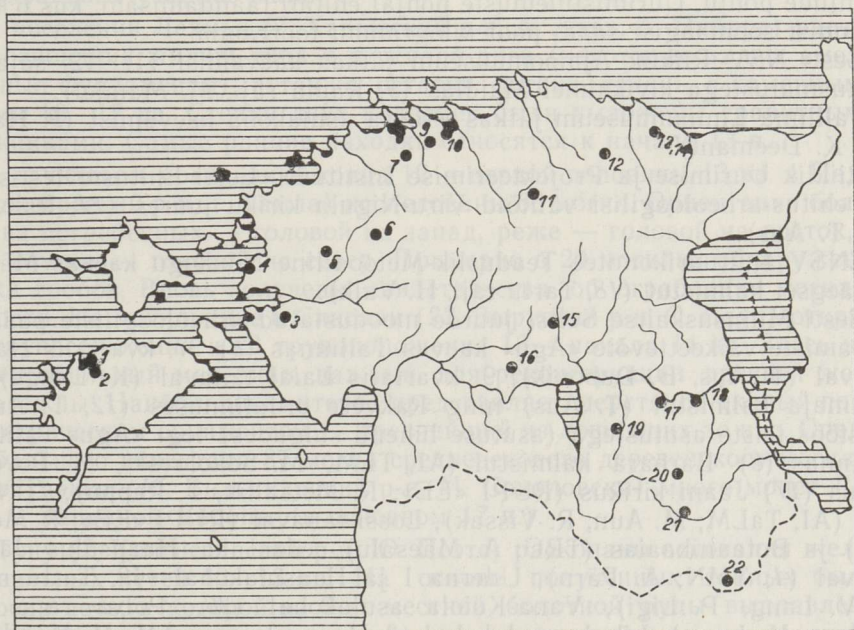

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1989.4.05>

1988. AASTA ARHEOLOOGILISTE VÄLITÖÖDE TULEMUSI

Koostanud Jüri Selirand ja Toomas Tamla

1988. aastal korraldati Eesti NSV-s arheoloogilisi välitöid 22 kohas. Peamisteks uurimisobjektideks olid noorema rauaaja ja keskaja muistised.

Arheoloogilised ekspeditsioonid 1988. aastal. — Археологические экспедиции 1988 года.
— Archäologische Expeditionen 1988.

Eesti NSV TA Ajaloo Instituut kaevas 9 kohas. Tamula hilisneoliitilisest asulast (kaardil nr. 21, Võru raj., tööde juhatajad L. Jaanits, A.-M. Rõuk) koguti proove analüüsimiseks instituudi geoarheoloogia ja muinastehnoloogia laboratooriumis, et selgitada looduslikke olusid asula eksisteerimise ajal ja täpsustada asula vanust.

Saaremaal Võhmas (1, Kingissepa raj., V. Lõugas) jätkati kivikirstkalme külge ehitatud väikeste tarandite uurimist. Rebalas (10, Harju raj., V. Lõugas) jätkati kahe kivikalme kaevamist. Esimese kalme kesksest kivikirstust saadi leide meie ajaarvamise algusest, kirstust väljapoole oli maetud 1.—2. sajandil, aga ka 9. sajandi paiku. Teise kivikalme kaevatud osast leiti 12.—13. sajandi põletusmatusid.

Varbola linnuses (6, Rapla raj., E. Tõnisson, Ü. Tamla) jätkati kaevamisi ja restaureerimistöid läänepoolse väravakäigu välisküljel. Tee linnusesse kulges uuritud osas piki valli väliskülge terrassitaolisel moodustisel.

Lehmja asulakohal (7, Harju raj., A. Lavi, A. Niinre) leiti 16.—17. sajandi, osalt raudkivivundamendiga rehielamute põhju ja kivikoldega suveköövide asemeid, samuti kaks raudkivivooderdisega kaevu. Varasemad leiud pärinevad 13. sajandi algusest.

Pada 12. sajandi lõpu ja 13. sajandi esimese poole maa-aluses kalmistus (13, Rakvere raj., T. Tamla) uuriti 86 hauda, kuhu surnud olid maetud enamikus pea läände. Esines ka matuseid, pea ida ning ühel juhul põhja poole. Paarikümnes hauas oli kirstujäänuseid. Taas leiti jälgi hauaröövist muinasajal. Siksali kalmistust (22, Võru raj., S. Laul) saadi 2 põletus- ja 23 laibamatust 13. sajandist ja 14. sajandi algusest. Lisandus rohkesti materjali omaaegse naisterõivastuse rekonstrueerimiseks. Leiti ka seni varaseim kootud villane vöö geomeetrilise ornamendiga. Tääksi kesk-aegses külakalmistus (16, Viljandi raj., M. Sokolovski) uuritud 87 hauast saadi muu leiumaterjali kõrval hulka põhiliselt 17. sajandi Liivimaa ja Lääne-Euroopa münte.

Tuius (2, Kingissepa raj., J. Peets) kaevati 12.—13. sajandi rauasulatusahjude põhju. Uurimistulemuste põhjal ehitati taandamisahi, kus 6 kilogrammist soomaagist saadi pool kilogrammi toorrauda.

Eesti NSV Riiklik Ajaloomuuseum jätkas kaevamisi 11.—12. sajandi põletusmatustega kivikalmel Maidlas (5, Rapla raj., M. Mandel).

Tallinna Linnamuuseum jätkas Proosa asulakoha kaevamist (9, Harju raj., K. Deemant).

Riiklik Uurimise ja Projekteerimise Instituut «Eesti Ehitismälestised» tegi ehitus-arheoloogilisi välitöid Viru-Nigula kiriku juures (14, Rakvere raj., T. Aus).

ENSV Kultuurikomitee Teaduslik-Metoodiline Nõukogu kaevas Mäksa keskaegset kalmistut (18, Tartu raj., H. Valk).

Eesti Muinsuskaitse Seltsi juurde moodustatud arheoloogiliste pääste-kaevamiste väikeettevõtte «Agu» kaevas Tallinnas (8) 37. kvartalis Harju tänaval (T. Aus, B. Dubovik), 9. kvartalis Laial tänaval (K. Lange) ja Kalamaja kalmistul (T. Aus) ning Rakvere ordulinnuses (12, T. Aus). Koostöös teiste asutustega (asutuse lühend sulgudes) tegi «Agu» välitöid Tallinnas (8) Barbara kalmistul (AI, TLM; M. Sokolovski, M. Pever), Tartus (17) Jaani kirikus (RUPI «EE»; R. Metsallik, T. Rappu), 7. kvartalis (AI, TaLM; M. Aun, R. Vissak), Lossi tänaval (RUPI «EE»; R. Metsallik) ja Botaanikaaias (TRÜ; A. Mäesalu), edasi ka Haapsalu Jaani tänaval (4; TMN; A. Pärn), Uderna I ja II asulakohal (19, Tartu raj.; AI; V. Lang, P. Ligi), Vana-Koiola asulakohal (20, Põlva raj.; AI; M. Aun, M. Juzar), Lihula asulakohal (3, Haapsalu raj.; AM; M. Mandel), Patika kultusekivi juures (11, Harju raj.; TMN; A. Kraut) ja Põltsamaa linnuses (15, Jõgeva raj.; TMN; A. Kraut).

Järgnevas on antud 6 lühiülevaadet 1988. aasta arheoloogilistest ekspeditsioonidest, ülevaade geoarheoloogilistest välitöödest 1988. aastal, kaks kirjutist (A. Lavi; A. Kriiska, A. Lavi) uurimistöödest 1987. aastal ning üks (J. Peets, H. Valk) 1985.—1986. aastal.

ИТОГИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ПОЛЕВЫХ РАБОТ 1988 ГОДА

Составители Юри Селиранд и Тоомас Тамла

В 1988 г. на территории Эстонской ССР были проведены археологические полевые работы в 22 местах. Главными объектами исследования являлись археологические памятники периода позднего железа и средневековья.

Институт истории АН ЭССР провел полевые работы в 9 местах. На поселении позднего неолита в Тамула (на карте 21, Вырусский р-н, руководители работ Л. Яанитс, А.-М. Рюук) были отобраны пробы на анализы в лаборатории геоархеологии и древней технологии института, чтобы

выявить местные природные условия во время существования поселения и уточнить датировки.

На о-ве Сааремаа были продолжены исследования каменного могильника в Выхма (1, Кингисеппский р-н, В. Лыугас). В Ребала (10, Харьюский р-н, В. Лыугас) продолжались раскопки двух каменных могильников. Из центрального каменного ящика первого могильника получены находки начала нашей эры, за пределами ящика открыты захоронения 1—2 вв., а также 9 в. Другой могильник содержал трупосожжения 12—13 вв.

В Варбола (6, Раплаский р-н, Э. Тыниссон, Ю. Тамла) продолжались раскопки и реставрационные работы внешней стороны западного воротного проезда городища. Установлено, что дорога в городище проходила по искусственному террасообразному возвышению на внешней стороне исследованного участка вала.

На поселении Лехмя (7, Харьюский р-н, А. Лави, А. Нийнре) расчищены основания жилищ типа т. н. жилой риги (некоторые из них имели каменные фундаменты), а также остатки летних кухонь с каменными очагами 16—17 вв. Стенки двух колодцев были выложены гранитными булыжниками. Самые ранние находки относятся к началу 13 в.

На грунтовом могильнике конца 12 — первой половины 13 вв. в Пада (13, Раквереский р-н, Т. Тамла) исследованы 86 могил. Ориентация большинства погребенных — головой на запад, реже — головой на восток, в одном случае — головой на север. Примерно в 20 могилах обнаружены остатки гробов. Вновь получены свидетельства об ограблении могил в древности. На могильнике в Сиксали (22, Вырусский р-н, С. Лаул) открыты 2 трупосожжения и 23 труположения 13 — начала 14 вв. Здесь же получен обильный материал, важный для реконструкции древней женской одежды. Наибольший интерес представляет шерстяной тканый пояс с геометрическим орнаментом — древнейший из дошедших до нас. Среди погребального инвентаря 87 могил средневекового деревенского могильника в Тяэкси (16, Вильяндский р-н, М. Соколовски) много монет Ливонии и Западной Европы (в основном 17 в.).

В Тууу (2, Кингисеппский р-н, Ю. Пеэтс) раскопаны основания железоплавильных печей 12—13 вв. На основе полученных данных была построена печь, в которой из 6 кг местной болотной руды выплавлено 0,5 кг железа.

Государственный исторический музей ЭССР продолжал раскопки на каменном могильнике с трупосожжениями 11—12 вв. в Майдла (5, Раплаский р-н, М. Мандель).

Таллиннский городской музей продолжал исследование поселения в Прооза (9, Харьюский р-н, К. Дезмант).

Государственный исследовательский и проектный институт «Ээсти эхитусмялестисед» провел архитектурно-археологические полевые работы у церкви Виру-Нигула (14, Раквереский р-н, Т. Аус).

Научно-методический совет Комитета культуры Эстонской ССР провел раскопки средневекового могильника в Мякса (18, Тартуский р-н, Х. Валк).

Созданное для организации аварийных раскопок при Эстонском обществе охраны памятников старины предприятие «Агу» провело раскопки в Таллинне (8) в 37-м квартале на ул. Харью (Т. Аус, Б. Дубовик), в 9-м квартале на ул. Лай (К. Ланге) и на кладбище Каламая (Т. Аус), а также на территории орденского замка в Раквере (12, Т. Аус). Этим же предприятием «Агу» совместно с другими учреждениями (сокращение соответствующего учреждения в скобках) были проведены раскопки в Таллинне (8) на средневековом кладбище Барбары (AI, TLM; М. Соколовски, М. Певер), в Тарту (17) в церкви Яани (RUP1 «EE»; Р. Метсаллик, Т. Раппу), в 7-м квартале (AI, TaLM; М. Аун, Р. Виссак), на ул. Лосси (RUP1 «EE»; Р. Метсаллик) и на территории Ботанического

сада (TRÜ; А. Мязсалу), к тому же еще в Хаапсалу на ул. Яани (4; TMN; А. Пярн), на поселениях Удерна I, II (19, Тартуский р-н; АI; В. Ланг, П. Лиги), Вана-Койола (20, Пылваский р-н; АI; М. Аун, М. Юзар) и Лихула (3, Хаапсалуский р-н; АМ; М. Мандель), у культового камня в Патика (11, Харьюский р-н; TMN; А. Краут) и на территории орденского замка в Пылтсамаа (15, Йыгеваский р-н; TMN; А. Краут).

Данная публикация содержит шесть обзоров археологических и обзор георхеологических полевых работ 1988 г. и две статьи (А. Лави; А. Крийска, А. Лави) об исследованиях в 1987 г. и одну (Ю. Пеэте, Х. Валк) об исследованиях в 1985—1986 гг.

RESULTATE DER ARCHÄOLOGISCHEN FELDPARBEITEN VON 1988

Zusammengestellt von Jüri Selirand und Toomas Tamla

Im Jahre 1988 wurden auf dem Territorium der Estnischen SSR archäologische Arbeiten an 22 Orten durchgeführt. Die wichtigsten Untersuchungsobjekte waren die Denkmäler aus der jüngeren Eisenzeit und aus dem Mittelalter.

Das Institut für Geschichtsforschung der A. d. W. der Estnischen SSR führte Ausgrabungen an 9 Orten durch. Auf dem spätneolithischen Siedlungsplatz Tamula (auf der Karte nr. 21, Bez. Võru. Leitung: L. Jaanits, A.-M. Rõuk) wurden Proben für die analytischen Untersuchungen im Laboratorium für Geoarchäologie und vorzeitliche Technologie des Instituts gesammelt, um die damaligen Naturverhältnisse zu klären und das Alter des Siedlungsplatzes zu präzisieren.

Auf der Insel Saaremaa, in Võhma (1, Bez. Kingissepa, V. Lõugas) wurden die Untersuchungen der Tarands an dem Steinkistengrab fortgesetzt. In Rebala (10, Bez. Harju, V. Lõugas) setzte man die Ausgrabungen zweier Steingräber fort. In der zentralen Steinkiste des ersten Grabhügels gab es Funde aus dem Anfang unserer Zeitrechnung, außerhalb der Kiste hat man die Toten im 1.—2. Jh., aber auch im 9. Jh. beigesetzt. Im untersuchten Teil des zweiten Grabhügels wurden die Brandbestattungen aus dem 12.—13. Jh. ans Tageslicht gebracht.

In Varbola (6, Bez. Rapla, E. Tõnisson, Ü. Tamla) wurden die Untersuchungs- und Restaurierungsarbeiten an der Außenseite des westlichen Torganges fortgesetzt. Der Weg zu dem Torgang ruhte im untersuchten Abschnitt auf einer terrassenartigen Erhebung.

Auf dem Siedlungsplatz Lehmja (7, Bez. Harju, A. Lavi, A. Niinre) wurden Überreste von Riegenwohnungen (einige mit Granitsteinfundamenten) und Sommerküchen mit Herdstellen aus dem 16.—17. Jh. freigelegt. Die Innenwände der zwei untersuchten Brunnen bestanden aus Granitsteinen. Die frühesten Funde in dem untersuchten Teil des Siedlungsplatzes gehören zum Anfang des 13. Jh.

Auf dem Gruftgräberfeld Pada (13, Bez. Rakvere, T. Tamla) wurden 86 Grabgruben aus dem Ende des 12. — aus der ersten Hälfte des 13. Jh. untersucht. Die Bestattungen waren mit dem Kopf meistens nach Westen gerichtet; es wurden auch Bestattungen mit dem Kopf nach Osten und eine mit dem Kopf nach Norden entdeckt. Etwa 20 Grabgruben enthielten Überreste von Holzsärgen. Wieder stellte man Spuren des vorzeitlichen Grabraubes fest. In Siksali (22, Bez. Võru, S. Laul) legte man zwei Brand- und 23 Körperbestattungen aus dem 13. — Anfang des 14. Jh. frei.

Die Gräber enthielten reichlich Funde für die Rekonstruktion der Frauenkleidung. Es wurde ein bisher frühester, aus Wolle gewebter Gürtel mit dem geometrischen Ornament gefunden. Im Fundmaterial aus den untersuchten 87 Grabgruben des mittelalterlichen Dorffriedhofes von Tääksi (16, Bez. Viljandi, M. Sokolovski) waren viele livländische und westeuropäische Münzen des 17. Jh. vertreten.

In Tuui (2, Bez. Kingissepa, J. Peets) wurden die Überreste der Rennöfen des 12.—13. Jh. untersucht. Aufgrund der Untersuchungsergebnisse wurde ein Rennofen errichtet, in dem aus 6 kg Sumpferz 0,5 kg Roheisen gewonnen wurde.

Das Staatliche Historische Museum der Estnischen SSR setzte die Ausgrabungen auf dem Steingräberfeld mit Brandbestattungen aus dem 11.—12. Jh. in Maidla (5, Bez. Rapla, M. Mandel) fort.

Das Tallinner Stadtmuseum führte die Forschung des Siedlungsplatzes Proosa (9, Bez. Harju, K. Deemant) weiter.

Das Staatliche Forschungs- und Projektierungsinstitut «Eesti Ehitusmälestised» führte die bauarchäologischen Feldforschungen bei der Kirche Viru-Nigula (14, Bez. Rakvere, T. Aus) durch.

Der wissenschaftlich-methodische Rat am Kulturkomitee der Estnischen SSR untersuchte das mittelalterliche Dorffriedhof in Mäksa (18, Bez. Tartu, H. Valk).

Von der bei der Estnischen Gesellschaft für Denkmalpflege für die Rettungsgrabungen gegründeten Kleinfirma «Agu» wurden Grabungen in Tallinn (8) in dem 37. Stadtviertel in der Harju-Straße (T. Aus, B. Dubovik), in dem 9. Stadtviertel in der Lai-Straße (K. Lange) und auf dem Kalamaja-Friedhof (T. Aus) sowie auf dem Territorium der Ordensburg in Rakvere (12, T. Aus) durchgeführt.

In Zusammenarbeit mit den anderen Institutionen (abgekürzte Bezeichnung in den Klammern) forschte «Agu» in Tallinn (8) den Barbara-Friedhof (AI, TLM; M. Sokolovski, M. Pever), in Tartu (17) die Jaani-Kirche (RUPI «EE»; R. Metsallik, T. Rappu), das 7. Stadtviertel (AI, TaLM; M. Aun, R. Vissak), die Ausgrabungsplätze in der Lossi-Straße (RUPI «EE»; R. Metsallik) und im Botanischen Garten (TRÜ; M. Mäesalu), in Haapsalu (4) die Kulturschicht der Jaani-Straße (TMN; A. Pärn), außerdem die Siedlungsplätze Uderna I, II (19, Bez. Tartu; AI; V. Lang, P. Ligi), Vana-Koiola (20, Bez. Põlva; AI; M. Aun, M. Juzar) und Lihula (3, Bez. Haapsalu; AM; M. Mandel), die Umgegend eines Kultsteines in Patika (11, Bez. Harju; TMN; A. Kraut) und das Territorium der Ordensburg zu Põltsamaa (15, Bez. Jõgeva; TMN; A. Kraut).

Die vorliegende Publikation enthält Vorberichte über die Resultate von sechs archäologischen Expeditionen und einen Bericht über die geographischen Arbeiten des Jahres 1988, denen zwei Zusammenfassungen (A. Lavi; A. Kriiska, A. Lavi) über die Untersuchungsergebnisse vom Jahre 1987 und eine (J. Peets, H. Valk) von den Jahren 1985—1986 beigefügt sind.